

Prace Filologiczne 2022 (77): 291–314

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Jarosław Łachnik, 2022

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.1036>

JAROSŁAW ŁACHNIK

Uniwersytet Warszawski, Warszawa

e-mail: j.lachnik@uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-5169-3159>

ANALIZA NAJNOWSZEGO SŁOWNICTWA POLSKIEGO
Z POLA TEMATYCZNEGO *JEDZENIE* – NA MATERIALE
SŁOWNIKA OBSERWATORIUM JĘZYKOWEGO UW.
ANALIZA FORMALNA JEDNOSTEK
I ANALIZA ILOŚCIOWA POLA

ANALYSIS OF THE NEWEST POLISH VOCABULARY IN THE THEMATIC
FIELD OF FOOD – ON THE MATERIAL OF THE DICTIONARY
OF LANGUAGE OBSERVATORY OF THE UNIVERSITY OF WARSAW.
FORMAL ANALYSIS OF LEXICAL UNITS AND QUANTITATIVE
FIELD ANALYSIS

ABSTRACT: The subject of the paper is the formal and quantitative analysis of different types of neologisms distinguished in the thematic field of FOOD. The first step was to separate continuous units and discontinuous units on the basis of the formal (orthographic) criterion. Within continuous units, there were distinguished: borrowings (also sorted according to the criterion of the level of assimilation), word-formation neologisms (relations between simple derivation and composition were shown) and neosemantisms. Within discontinuous units, neophraseologisms, open compounds, semantic neologisms and lexemes were analyzed. The conclusion was to indicate the structure of categories in the analyzed thematic field. The author tries to answer the question of how the place of the field in the Polish lexical system influences the types of neological units appearing in the field.

KEYWORDS: neologism, borrowing, word-formation neologism, neosemantism, neophraseologism

1. Cel badania, materiał

Celem artykułu jest formalno-leksykalna analiza nowych jednostek z pola tematycznego JEDZENIE odnotowanych w dostępnej wersji słownika neologizmów Obserwatorium Językowego UW (dalej: słownik OJ UW; nowewyrazy.uw.edu.pl¹) oraz analiza ilościowa pola. Punktem dojścia jest wyznaczenie zjawisk charakterystycznych dla neologizacji w opisywanym polu oraz wskazanie ewentualnych dominant warunkujących budowę jednostek w nim zawartych. Warto by także sprawdzić (na ile to możliwe), czy miejsce pola w systemie leksykalno-semantycznym i stylistycznym polszczyzny przekłada się na układ typów neologizmów wchodzących w skład pola.

Materiał stanowią najnowsze jednostki (definiowane przez odniesienie do jedzenia – jako czynności i obiektu) zebrane w słowniku OJ UW². Ujęcie wyłącznie leksemów zanotowanych w słowniku (lub przygotowanych jako hasła tego słownika, choć jeszcze nieopublikowanych w momencie opracowywania materiału³) stanowi sposób fizycznego ograniczenia badanej próby. Zgodnie z założeniami przyjętymi w słowniku, są to jednostki poświadczane po 2000 r., nienotowane w wydanych wcześniej (w wersji papierowej) słownikach języka polskiego i słownikach wyrazów obcych. Analizowany materiał obejmuje 293 jednostki.

2. Ustalenia terminologiczne

Jednostki zostały podzielone ze względu na kryterium formalne, odpowiadające na pytanie – jaki typ nowej jednostki jest reprezentowany przez dany neologizm⁴. Wyróżniam zatem: zapożyczenia leksykalne (właściwe) zewnętrzne,

¹ Najnowszą wersję słownika czytelnik odnajdzie na stronie obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl, jednak w czasie przygotowywania artykułu nie była ona dostępna. Korzystałem z witryny nowewyrazy.uw.edu.pl.

² O sposobie kwalifikacji leksemów w obręb pola tematycznego JEDZENIE, a także o strukturze leksykalnej pola i wyróżnionych podpolach – piszę w artykule *Nowe słownictwo związane z jedzeniem – na materiale Obserwatorium Językowego UW. Próba rekonstrukcji struktury pola tematycznego* (Łachnik 2022). W niniejszym tekście zajmę się tylko formalną analizą neologizmów występujących w obrębie pola.

³ W lipcu–wrześniu 2021 r.

⁴ Można by tu także posłużyć się określeniem *kryterium przedmiotu*, przejętym z podziału zapożyczeń (por. Markowski 2012, s. 126).

neologizmy słowotwórcze, neologizmy semantyczne⁵ oraz nowe jednostki nieciągłe⁶.

Tradycyjnie wyróżnia się także zapożyczenia wewnętrzne (np. Markowski 2012, s. 153). W analizie materiału rezygnuję jednak z wydzielenia tej kategorii o niejasnym statusie, ponieważ w praktyce trudno stwierdzić, czy nowa jednostka została po prostu utworzona w polszczyźnie ogólnej (i stanowi np. neologizm słowotwórczy lub zapożyczenie), czy też najpierw powstała jako jednostka socjolektalna, a następnie „przewędrowała” do języka ogólnego. Zdarza się, że jest to proces równoległy (por. *destynacja* jako zapożyczenie podwójne: z języka środowiskowego turystycznego do języka ogólnego oraz bezpośrednio z języka angielskiego do języka polskiego, Kłosińska 2014). Co więcej, konsekwentne („ostre”) posługiwanie się tą kategorią mogłoby prowadzić do uznania ogromnej grupy nowych jednostek za zapożyczenia wewnętrzne, ponieważ wiele neologizmów początkowo powstaje na użytek języka pewnych grup zainteresowań, wspólnot tematycznych (por. Kłosińska 2017, s. 38), środowisk. We współczesnym świecie powstaje też wiele takich grup o nieustalonych granicach i formie, do których łatwo dołączyć i które łatwo opuścić. Trudno zatem mówić najpierw o długim, ustabilizowanym etapie „życia” jednostki w obrębie socjolektu, a potem o jej „przejściu” do języka ogólnego (por. Hącia i in 2021b, s. 133–136).

3. Przyjęte kryteria podziału nowych jednostek

Aby przyporządkować analizowane jednostki do poszczególnych kategorii (typów neologizmów), posługuję się opisaną niżej procedurą.

⁵ Celowo posługuję się terminem *neologizm semantyczny* (bądź *neosemantyzm* rozumiany szeroko), ponieważ – choć tego typu jednostek w badanym materiale jest niewiele – trudno by było odróżnić neosemantyzm rozumiane wąsko (czyli takie, które wykształciły się na gruncie polszczyzny – bez wpływów obcych, dlatego że jej użytkownicy zauważyli pewien związek między dwoma obiektami rzeczywistości, z których jeden jest nazwany za pomocą neologizmu, np. *małpa* ‘@’, *nerka* ‘niewielka, podłużna torebka noszona na pasku’ najczęściej na biodrach) od zapożyczeń semantycznych (czyli nowych znaczeń, które pojawiły się w polszczyźnie pod wpływem języka obcego, np. *wirus* (*komputerowy*), *dedykowany* ‘przeznaczony’, *korespondować* ‘odpowiadać czemuś’).

⁶ A w ich obrębie: neofrazeologizmy rozumiane wąsko (czyli takie nowe związki frazeologiczne, które wykształcają się na gruncie polszczyzny, np.: *sory, taki mamy klimat* ‘sytuacja nam się nie podoba, ale niczego z nią nie możemy zrobić, cytat z wypowiedzi E. Bieńkowskiej w TVN 24 w styczniu 2014 r.’; wymienione w przypisie przykłady pochodzą spoza analizowanego materiału), a także kalki (półkalki) frazeologiczne, czyli związki frazeologiczne przejęte z języka obcego, ale przetłumaczone na język polski (np. *zrobisz mi/mój dzień, być na topie*). Oczywiście, termin *neofrazeologizm* może być także rozumiany szeroko: obejmuje wówczas wszystkie nowe związki frazeologiczne bez względu na to, czy powstały one na gruncie polszczyzny, czy zostały przejęte z języków obcych.

Pierwsze kryterium ma charakter czysto formalny – ortograficzny. Materiał dzielę na jednostki ciągłe (niezawierające spacji) i jednostki nieciągłe (zawierające spację)⁷. W obrębie tak zarysowanych klas wykorzystuję wspomniane wyżej kryterium „przedmiotu neologizacji”. W obrębie jednostek ciągłych wyróżniam zatem:

1. zapożyczenia leksykalne właściwe (*bento*⁸, *kimczy*⁹, *tahini*¹⁰) – do polszczyzny przejmujemy znaczenie i formę leksemu obcego: w obrębie tej kategorii posługuję się podkryterium pomocniczym dotyczącym stopnia przyswojenia zapożyczeń (czyli dzielę je na całkowicie nieprzyswojone, częściowo i całkowicie przyswojone);

2. neologizmy słowotwórcze (np. *jagielnik*¹¹, *alkochińczyk*¹², *czekoladohizm* 2.¹³) – utworzone od wyrazów polskich i obcych za pomocą funkcjonujących w polszczyźnie formantów (z wykorzystaniem odpowiednich technik derywacyjnych); w ich obrębie wyróżniam derywaty proste (do których zaliczam nieliczne w grupie derywaty od wyrażen przyimkowych), utworzone za pomocą odpowiednich afiksów, a także na skutek derywacji paradygmatycznej lub ucięcia elementu niefleksyjnego, por. Jadacka 2001, s. 28–30) i kompozycje (utworzone z wykorzystaniem interfiksów lub w inny sposób);

⁷ Terminy *jednostka nieciągła* i *jednostka ciągła* w niniejszym artykule rozumiem tak, jak rozumie się je w modelu opisu najnowszego słownictwa zastosowanym w słowniku OJ UW (por. tagowanie jednostek: obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl/Słownik/Zasady_opisu_haseł). Zwróćmy uwagę na to, że takie rozumienie wskazanych terminów i przyjęcie takiego punktu wyjścia podziału jednostek rozmywa pojęcie leksemu.

⁸ ‘nieduży posiłek na wynos, zwykle przygotowywany w domu, często zapakowany w charakterystyczne pudełko i dodatkowo ozdobiony’

Podawane przez mnie definicje jednostek pochodzą zwykle ze słownika OJ UW (witryna: nowewyrazy.uw.edu.pl), ale nie zawsze są dosłownymi cytataми. W przebudowywanej wersji słownika współwystępują definicje klasyczne oraz definicje metajęzykowe/kontekstowe. W artykule stosuję definicje klasyczne (głównie realnoznaczeniowe). Niekiedy więc doprecyzowuję lub zmieniam jakiś element definicji (przeredagowuję ją), jeśli uznaję to za ważne z punktu widzenia kontekstów, do których udało mi się dotrzeć. Zupełnie wyjątkowo zamieszczam definicje z nowej witryny obserwatorium, która w momencie przygotowywania artykułu była jeszcze niedostępna. Te przykłady oznaczam [obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl].

⁹ ‘sałatka na bazie sfermentowanej lub kiszzonej kapusty, tradycyjne danie kuchni koreańskiej’

¹⁰ ‘pasta ze zmiksowanych ziaren sezamu charakterystyczna dla kuchni bliskowschodniej’

¹¹ ‘ciasto z kaszy jaglanej, które wyglądem i konsystencją przypomina sernik’

¹² ‘gra planszowa podobna do gry „chińczyk”, podczas której, w zależności od sytuacji w rozgrywce, określeni zawodnicy muszą spożywać alkohol’

¹³ ‘przesadna skłonność do jedzenia czekolady’

3. neologizmy semantyczne (np. *motylek*¹⁴, *smakowy*¹⁵, *dekadencki*¹⁶) – których istotą jest wykształcenie się (na gruncie polszczyzny lub pod wpływem języka obcego) nowego znaczenia wyrazu już wcześniej istniejącego w języku polskim.

Jednostki nieciągłe są grupą znacznie mniej liczną. Wyróżnimy wśród nich:

1. **zapożyczenia właściwe** (np. *cheat meal*¹⁷, *kebab bar*, *extra vergine*¹⁸);
2. **neologizmy słowotwórcze** (*food pornowy*¹⁹, *weganizować się*²⁰ i *zweganizować się*);
3. **neologizmy semantyczne** (*open bar 2.*, *otwarty bar 2.*²¹);
4. **zestawienia** (*zupa miso*²², *otwarty bar 1.*²³, *dieta wacikowa*²⁴)²⁵;
5. **neologizmy frazeologiczne** (*kuchnia molekularna*²⁶, *pan kanapka*²⁷, *porcelanowy motyl*²⁸).

Niestandardowym rozwiązaniem wydaje się wyróżnienie w tej grupie zapożyczeń właściwych, a zwłaszcza neologizmów słowotwórczych. Tak układ kategorii

¹⁴ ‘dziewczyna cierpiąca na anoreksję, zwłaszcza w języku przedstawicieli ruchu pro-ana, akceptującego anoreksję i uważającego ją za zjawisko pozytywne’

¹⁵ W znaczeniu: ‘mający określony smak, inny niż przewidziano dla potrawy/napoju tego typu, np. *piwo smakowe*’

¹⁶ ‘o jedzeniu, potrawie: wyjątkowo smaczny, pyszny, niezwykły; taki, którego jedzenie jest rozkoszą’

¹⁷ ‘dosł. oszukańczy posiłek, podczas którego można nie przestrzegać zasad diety’.

¹⁸ ‘o oliwie: z pierwszego tłoczenia’

¹⁹ ‘dotyczący *food pornu*, czyli zmysłowego bądź obsesyjnego fotografowania jedzenia, zwłaszcza takiego, które sami przygotowujemy’

²⁰ ‘stawać się weganinem’

²¹ W znaczeniu: ‘występujący na niektórych imprezach zwyczaj podawania darmowych drinków, np. w określonych godzinach’.

²² ‘tradycyjna japońska zupa na bazie bulionu dashi i pasty miso, zwykle z dodatkiem wazzy, wodorostów oraz ryb lub owoców morza’

²³ ‘miejsce (bar), w którym w czasie imprezy podaje się nieodpłatne napoje, zwłaszcza alkoholowe’

²⁴ ‘kuracja odchudzająca polegająca na spożywaniu wacików kosmetycznych, zwykle nasączonych wodą lub sokiem’

²⁵ Jednostki nieciągłe, niecharakteryzujące się globalnością znaczenia – żaden element połączenia nie jest metaforyzowany, a wszystkie występują także poza nim.

²⁶ ‘rodzaj kuchni zrywającej z tradycyjnym wyobrażeniem o gotowaniu, wykorzystującej wiedzę o właściwościach fizyko-chemicznych produktów spożywczych, której celem jest tworzenie nowych, niekonwencjonalnych potraw o oryginalnych, czystych i udoskonalonych smakach oraz zaskakujących połączeniach i konsystencjach produktów za pomocą nowoczesnych urządzeń i metod laboratoryjnych’

²⁷ ‘sprzedawca kanapek i innego rodzaju gotowego jedzenia, oferujący swoje produkty pracownikom firm bezpośrednio w ich miejscu pracy’

²⁸ ‘dziewczyna cierpiąca na anoreksję, zwłaszcza w języku przedstawicieli ruchu pro-ana akceptującego anoreksję i uważającego ją za zjawisko pozytywne’

jest jednak konsekwencją przyjętych założeń metodologicznych i rozumienia terminów będących podstawą podziału jednostek.

4. Jednostki ciągle

4.1. Zapożyczenia właściwe

Zapożyczenia właściwe dzielę ze względu na kryterium stopnia przyswojenia (por. Markowski 2012, s. 136–138). Aby przyporządkować zapożyczenie do określonego typu, biorę pod uwagę jego przyswojenie na czterech podpoziomach języka: graficznym, fonetycznym, fleksyjnym i słowotwórczym. Wyraz, który nie uległ procesowi adaptacji na żadnym z poziomów, uznaję za całkowicie nieprzyswojony (np. *mohito*²⁹, *wasabi*³⁰, *speakeasy*³¹). Wyraz zaadaptowany pod jakimś względem (ale nie na wszystkich poziomach) – uznaję za częściowo przyswojony (np. *superfood*³², *donut*³³, *frittata*³⁴). Wyraz przyswojony na każdym z wymienionych podpoziomów uznaję za przyswojony całkowicie (*alkoreksja*³⁵, *diabulimia*³⁶, *pastafarianizm*³⁷).

Niestety, ten prosty schemat znacznie się komplikuje w zderzeniu z analizowanym materiałem.

1. Nie jest oczywiste, jak należy kwalifikować wyrazy, które oryginalnie są pisane za pomocą znaków alfabetów niełacińskich (np. rzeczownik *kimchi*, pochodzący z języka koreańskiego, *szakszuka*³⁸ – z języka arabskiego czy *miso* – z języka japońskiego). Zakładam, że skoro leksem funkcjonuje w polszczyźnie, siłą rzeczy musimy zapisywać go za pomocą liter łańskich (jest to cecha konieczna, a nie

²⁹ ‘kubański koktajl alkoholowy przygotowany na bazie białego rumu z dodatkiem limonki i liści świeżej mięty’

³⁰ ‘bardzo ostry chrzan o charakterystycznym jasnozielonym kolorze, pochodzący z Japonii’

³¹ ‘koktajl bar bez oficjalnej lokalizacji, bez szyldu, dostępny dla ściśle wyselekcjonowanych klientów, którzy cenią sobie najwyższą jakość alkoholi i sztukę ich podawania oraz wyjątkową atmosferę, kameralność i oryginalność lokalu’

³² ‘nieprzetworzone pokarmy lub składniki potraw, które uchodzą za szczególnie odżywcze i mają pozytywnie wpływać na zdrowie i samopoczucie’

³³ ‘rodzaj pączka z charakterystyczną dziurką w środku’

³⁴ ‘zapiekana potrawa włoska przyrządzana z ubitych jajek z dodatkiem warzyw, sera i mięsa’

³⁵ ‘anoreksja połączona z alkoholizmem, polegająca na częstym zastępowaniu posiłków alkoholem’

³⁶ ‘zaburzenie odżywiania dotyczące chorych na cukrzycę, polegające na celowym pomijaniu lub obniżaniu potrzebnych dawek insuliny w celu utraty wagi ciała’

³⁷ ‘rodzaj kultu religijnego, opartego na wierze w absurdalne bóstwo o nazwie Wielki Potwór Spaghetti’

³⁸ ‘danie kuchni bliskowschodniej, popularne zwłaszcza w Izraelu, składające się z jajek smażonych na gęstym sosie z pokrojonych pomidorów, papryki i cebuli lub innych warzyw’

dowód przyswojenia) i spełnienie tego warunku nie uznaję za wystarczające, by jednostkę opisać jako przyswojoną pod względem graficznym. Inaczej nie występowałby w polszczyźnie żaden wyraz całkowicie nieprzyswojony pochodzący z języków orientalnych (czy nawet rusycyzm!).

2. Problem sprawiają również jednostki zawierające wyłącznie głoski występujące w polszczyźnie, co nie wynika jednak z procesów adaptacyjnych, które zaszły po przeniesieniu słowa na grunt języka polskiego, a które mogłyby świadczyć o przyswojeniu danego leksemu³⁹ (np. *miso*, *bento*, *lassi*⁴⁰). Takiej cechy nie uznaję za wystarczający dowód przyswojenia fonetycznego wyrazu.

Użytkownicy języka często odczuwają bowiem zapożyczenia tego typu jako wyrazy – cytaty i dlatego (o ile nie odmieniają się one lub nie tworzą derywatów) uznaję je – na potrzeby niniejszego badania – za całkowicie nieprzyswojone. Konsekwencją przyjęcia takich założeń jest np. opisanie rzeczownika *bento* jako całkowicie nieprzyswojonego – rzeczownik się nie odmienia i nie tworzy derywatów, a także nie można wskazać w nim graficznych ani fonetycznych dowodów przyswojenia jednostki.

3. Za nieprzyswojone pod względem fonetycznym uznaję także jednostki, które zawierają głoski i ich połączenia występujące wprawdzie w polszczyźnie, ale tylko w wyrazach zapożyczonych, tzn. [ɯ³], [č²] [š²] [ž²] [ž³], [x²] (np. *miso-shiru*⁴¹ [miso *sziru*], *gomashio*⁴² [gomaszjo], *tajin*⁴³ [tadżin]), a także jednostki zawierające hiatus, np. *quinoa*⁴⁴ ([kino-a]).

4. Nie uznaję za przyswojoną na poziomie słowotwórczym jednostki, jeśli nie udało mi się znaleźć⁴⁵ chociaż dziesięciu poświadczeń co najmniej jednego derywatu od niej utworzonego, nawet gdyby ten derywat teoretycznie można było utworzyć (por. ³*fritatka*, ³*colesławek*, ³*ajranować*).

³⁹ Oczywiście często zdarza się, że te głoski są wymawiane nieco inaczej w polszczyźnie niż w języku-dawcy, ale jest to w zasadzie zjawisko stałe, kiedy jakiś wyraz (bądź połączenie wyrazów) będący (będące) cytatem językowym wypowiedziany przez użytkownika innego języka niewładającym językiem-dawcą.

⁴⁰ 'tradycyjny indyjski napój przyrządzany na bazie schłodzonego jogurtu naturalnego, wody i przypraw, czasami także mięszu owoców'

⁴¹ Inaczej: zupa miso.

⁴² 'sól sezamowa używana w kuchni japońskiej'

⁴³ 'tradycyjne arabskie naczynie kuchenne wykonane z gliny, służące do powolnego duszenia na wolnym ogniu mięsa lub ryby z dodatkiem orientalnych przypraw, warzyw, owoców, orzechów itp.'

⁴⁴ Oczywiście można by uznać, że frekwencja zapożyczeń tego typu jest już w polszczyźnie na tyle duża, że takie głoski stały się elementami polskiego systemu fonetycznego.

⁴⁵ W czasie analizy materiału (VII-IX 2021 r.).

4.1.1. Zapożyczenia całkowicie nieprzyswojone

Opisane powyżej założenia pozwoliły w obrębie grupy wskazać 25 zapożyczeń całkowicie nieprzyswojonych, wśród których dominują zapożyczenia z języka japońskiego (np. *bento*, *onigiri*, *miso-shiru*, *habushu*⁴⁶), występują cztery zapożyczenia angielskie (*appletini*, *chia*, *speakeasy* i *flair-show*⁴⁷), dwa zapożyczenia z języka hiszpańskiego (*tereré*⁴⁸, *mojito*), a także pojedyncze zapożyczenia z języków: hinduskiego (*lassi*⁴⁹), włoskiego (*caprese*), tajskiego (*yum*⁵⁰), arabskiego (*tahini*) i koreańskiego (*kimchi*). Zwróćmy uwagę na brak dominacji zapożyczeń z języka angielskiego w tej grupie.

Przewagę zapożyczeń japońskich należy natomiast uznać za wyraz zainteresowań użytkowników języka. Odnotowywane jednostki w dużej mierze wiążą się z orientalnymi, egzotycznymi dla Polaków (a modnymi w ostatnim czasie) rodzajami kuchni, czego kuchnia japońska jest wyrazistym przykładem. Wśród zebranych jednostek niewiele wywodzi się kuchni włoskiej, greckiej czy francuskiej (być może Polakom wydają się one już „zbyt oczywiste”, „zbyt oswojone”, żeby były nowe). Pamiętajmy jednak, że słownik OJ UW ma charakter społecznościowy, więc odnotowywanie przez użytkowników takich, a nie innych nazw potraw (z którymi akurat ktoś się zetknął) jest po części dziełem przypadku (por. Hącia i in. 2021a, s. 113–116).

4.1.2. Zapożyczenia częściowo przyswojone

Zapożyczeń w tej grupie jest prawie trzykrotnie więcej niż w zbiorze poprzednim (68). Przewaga pożyczek angielskich staje się wyraźnie widoczna (np. *superfood*, *donut*, *nugget(s)*⁵¹, *drip 1*⁵², *eggnog*⁵³, łącznie 52 jednostki, czyli ponad 76%). Kolejną grupę stanowią zapożyczenia z języka włoskiego (np. *saltimbocca*⁵⁴, *ciabatta*, *frittata*, łącznie 5 jednostek, czyli tylko około 7%). W analizowanym materiale znajdziemy zaledwie po dwa zapożyczenia z języków: arabskiego (*harira*,

⁴⁶ ‘wysokoprocentowy japoński napój alkoholowy powstały w wyniku macerowania węża habu (*Trimeresurus flavoviridis*) w alkoholu awamori wytwarzanym z destylowanego ryżu’

⁴⁷ ‘widowiskowy pokaz sztuki barmańskiej’

⁴⁸ ‘yerba mate przygotowywana na zimno’

⁴⁹ ‘tradycyjny indyjski napój przyrządzany na bazie schłodzonego jogurtu naturalnego, wody i przypraw, czasami także mięszu owoców’

⁵⁰ ‘tajska ostro-kwaśna zupa z grzybami, trawą cytrynową i krewetkami lub kurczakiem’

⁵¹ Ciekawy przykład depluralizacji.

⁵² ‘kawa przygotowywana poprzez powolne zalewanie gorącą wodą zmielonych ziaren wspanych do szklanego lub ceramicznego zaparzacza z papierowym filtrem, często umieszczonego bezpośrednio na filizance’

⁵³ ‘słodki napój alkoholowy na bazie surowych żółtek jaj kurzych i mleka, z dodatkiem wanilii, cynamonu, miodu i gałki muszkatołowej’

⁵⁴ ‘kotleciki, zwykle cięte, zawijane w szynkę parmeńską i liście szalwii’

tajin 1.), francuskiego (*ramekin*⁵⁵, *tapenada*⁵⁶), hinduskiego (*pakora*⁵⁷, *samosa*⁵⁸) oraz pojedyncze zapożyczenia z hiszpańskiego (*quesadilla*⁵⁹), portugalskiego (*caipiroska*⁶⁰), tureckiego (*ajran*⁶¹), perskiego (*kofta*⁶²) oraz chińskiego (*laksa*⁶³).

W analizowanej podgrupie odnajdziemy głównie nazwy potraw, napojów i naczyń zakończonych na samogłoskę *-a* oraz na spółgłoskę. Jednostki te można zatem bardzo łatwo włączyć do polskiego systemu deklinacyjnego. Wiele wyrazów to internacjonalizmy o dosyć dużej frekwencji. Niektóre leksemy należące do tej grupy, zwłaszcza nazwy zaburzeń odżywiania i inne rzeczowniki z nimi związane (*ana*, *mia*, *pro-ana*, *pro-mia*⁶⁴), nierzadko pojawiają się w tekstach popularnonaukowych i publicystycznych. Znalazł się tu także skrótowiec angielski (*OES*⁶⁵), który został uznany za częściowo przyswojony, ponieważ może być wypowiedziany po polsku ([o-e-es]).

4.1.3. Zapożyczenia całkowicie przyswojone

Wśród zapożyczeń całkowicie przyswojonych dominują zapożyczenia z języka angielskiego (9 na 11 jednostek). Są wśród nich nazwy potraw, ich składników i sposobów przygotowania (*ksylitol*, *stewia*, *burger*, *infuzowacz*⁶⁶) oraz nazwy zaburzeń związanych z odżywianiem się (*alkoreksja*, *drunkoreksja*⁶⁷, *diabulimia*, *manoreksja*⁶⁸). Występuje skrótowiec IPA⁶⁹, który został uznany za całkowicie

⁵⁵ ‘małe ceramiczne lub szklane naczynie do zapiekania i serwowania przystawek’

⁵⁶ ‘pasta, której podstawę stanowią oliwki, kapary, anchois i oliwa z oliwek’

⁵⁷ ‘kawałki warzyw lub grzybów panierowane na głębokim oleju, zwykle w mące z ciecierzycy, popularna potrawa kuchni indyjskiej’

⁵⁸ ‘trójkątny pierożek nadziewany warzywami, mielonym mięsem lub serem, smażony na głębokim oleju, popularna potrawa kuchni indyjskiej’

⁵⁹ ‘tortilla z masy kukurydzianej wypełniona roztopionym serem, podawana na gorąco’

⁶⁰ ‘koktajl alkoholowy z wódki i limonki’

⁶¹ ‘turecki napój sporządzany z jogurtu i wody, zwykle z dodatkiem soli, czasem pieprzu, schłodzony i lekko spieniony przed podaniem’

⁶² ‘panierowane kuleczki z mięsa mielonego lub białego sera i ziemniaków, stanowiące tradycyjną potrawę kuchni indyjskiej i bliskowschodniej’

⁶³ ‘azjatycka zupa z makaronem, przygotowywana na bazie mleczka kokosowego i pasty z czerwonego curry’

⁶⁴ Uznane za zapożyczenia (a nie za neologizmy słowotwórcze z prefiksem/prefiksoidem *pro-*), ponieważ w takiej formie występują już w języku angielskim. Leksemy *ana* i *mia* oznaczają anoreksję oraz bulimię (i pochodzą od angielskich imion żeńskich, co umożliwia charakterystyczną dla środowiska, w którym są używane, personifikację obydwu chorób – „przyjaciółek”), a rzeczowniki *pro-ana* i *pro-mia* oznaczają ogólnosiwiatowe ruchy promujące sposoby odżywiania się charakterystyczne dla tych zaburzeń.

⁶⁵ ‘zaburzenie odżywiania polegające na przeżuwananiu, a następnie wypluwaniu pokarmu’

⁶⁶ ‘zmieniać smak alkoholu przy użyciu różnych składników’

⁶⁷ *Alkoreksja* i *drunkoreksja* to synonimy.

⁶⁸ ‘anoreksja dotycząca mężczyzn’

⁶⁹ ‘średnio gorzkie piwo chmielowe z gatunku ale’

przyswojony ze względu na możliwość odmiany, polskiej wymowy ([ipa]) oraz poświadczenia w materiale przymiotników *ipowy* i *ipowaty*. Swoistymi wyjątkami są zapożyczenie arabskie *hummus* (*humus*, por. WSJP; poświadczony przymiotnik *hum(m)usowy*), a także japońskie *tempura* (por. *tempurowy*). Tak małą liczbę jednostek całkowicie przyswojonych prawdopodobnie można tłumaczyć charakterem analizowanej grupy – to neologizmy, z których wiele nie zostało jeszcze poddanych wystarczająco długiemu oddziaływaniu języka polskiego.

Jeśli przyjrzymy się wyróżnionym typom zapożyczeń, uderzający (choć też łatwy do przewidzenia) wydaje się fakt, że wraz ze wzrostem stopnia przyswojenia jednostek zapożyczonych wzrasta także udział anglicyzmów w poszczególnych podgrupach (20% wśród wyrazów całkowicie nieprzyswojonych, 76% wśród wyrazów częściowo przyswojonych i 81% – przyswojonych zupełnie). Widać zatem, że pożyczki angielskie wykazują wyraźną tendencję do adaptacji, co potwierdzałoby silny związek użytkowników polszczyzny z tym właśnie językiem obcym.

Zwróćmy jeszcze uwagę na to, że niekiedy trudno jest jednoznacznie wskazać język, z którego dane słowo przeszło do polszczyzny. Wydaje się, że wiele pożyczek może mieć charakter zapożyczeń pośrednich (np. z języka orientального przez język angielski). Wskazywałaby na to pisownia i/lub wymowa wyrazów takich jak *baba ganuoush*, *hum(m)us* (w wymowie zawsze jedno [m]) czy (*tom yum* ([jam])). Być może, chcąc wskazać bezpośrednie źródło zapożyczenia w polszczyźnie, także należałoby wybrać właśnie język angielski.

Z drugiej strony w materiale pojawiają się jednostki takie jak *solarianizm*, *ortoreksja* czy *diabulimia*, które przedostały się do polszczyzny bezpośrednio z języka angielskiego (i jako takie je opisując; angielski, także w wersji amerykańskiej, stał się bowiem językiem mówienia o diecie, różnych jej rodzajach, aspektach psychologicznych i psychicznych oraz zaburzeniach z nią związanych), chociaż zawierają morfemy pochodzące z języków klasycznych lub wręcz są z nich zbudowane (łac. *sol*, *solis* – słońce, gr. *orto-* – słuszny, prawidłowy, właściwy, gr. *orexis* – apetyt, łac. *diabetes* – cukrzyca, gr. *boulimia* – dosł. ‘krowi głód’, por. WSWO).

Ciekawym przykładem jest rzeczownik *tempura*. *Tempura* kojarzy się obecnie przede wszystkim z kuchnią japońską (por. *krewetki w tempurze*, *sushi w tempurze*, tak też WSWO), ale do języka japońskiego wyraz przeszedł prawdopodobnie z języków romańskich (być może z języka portugalskiego) wskutek kontaktów kulturowych w XVI i XVII wieku oraz ma związek z okresem postu określanym po łacinie jako *quatuor tempora*.

4.2. Neologizmy słotwórcze

4.2.1. Derywaty proste

Odnotowane w słowniku OJ UW derywaty proste dzielę (zgodnie z kryterium formalnym dotyczącym technik derywacyjnych) na derywaty sufiksalne, derywaty prefiksalne, derywaty paradygmatyczne, a także derywaty powstałe w wyniku ucięcia⁷⁰ elementu niefleksyjnego⁷¹.

4.2.1.1. Derywaty przyrostkowe

W tej grupie można znaleźć tylko jedną dominantę formalną – przyrostek żeński *-ka* 1. (np. *freegan<>-ka*, *frutarian<>-ka*, *fleksitarian<>-ka*, *jedzeniologicz-ka*), który zwykle jest poprzedzony ucięciem elementu podstawy słotwórczej. W materiale odnotowano 12 takich derywatów. O połowę mniej wyrazów zostało utworzonych za pomocą formantu *-ik/-yk*, wprowadzającego nazwę nosiciela cechy, np. *czekoladohol'<>-ik* 1., *drunkorekt<>-yk*, *diabulim'<>-ik*.

Po pięć przykładów utworzono za pomocą formantu *-ownia* (nazwy miejsc typu: *burger-ownia*, *falafel-ownia*, *kebab-ownia*), *-in* (nazwy przedstawicieli „wyznawców” pewnych poglądów, często związanych z odżywianiem się, np. *mięsariań<>-in*, *fleksitariań<>-in*⁷², ale także *pastafariań<>-in*) oraz przyrostka *-ski* (przymiotniki relacyjne typu: *mięsariań<>-ski*, *fleksitariań<>-ski*, *frutariań<>-ski*). W czterech formacjach odnajdziemy sufiks *-ka* tworzący uniwerbizmy (np. *żywieniów-ka* 2. – ‘sfera/strefa żywieniowa’, *jednogarnków-ka* – ‘potrawa jednogarnkowa’, *jaglan-ka* – ‘potrawa z kaszy jaglanej’) i w takiej samej liczbie przykładów – przyrostki *-nik* 1. o znaczeniu ‘nazwa potrawy wykonanej z czegoś’ (np. *jagiel-nik*, *ner<>-nik*, *nerkow<>-nik*⁷³) oraz *-owanie* (np. *kociołk-owanie*, *tort-owanie* 1., 2., *infuz-owanie*⁷⁴).

⁷⁰ Derywaty powstałe w wyniku ucięcia elementu niefleksyjnego grupuję w jednym zbiorze i zaliczam do nich takie formacje, w których ucięcie jest jedyną techniką derywacyjną, por. *herbata* → *herb<>-(a)* (deklinacja rzeczownikowa żeńska twar-dotematowa: brak zmiany paradygmatu) oraz takie, w którym ucięcie towarzyszy derywacji paradygmatycznej: *celiakia* → *celiak<>-(ø)* (ucięcie joty + zmiana paradygmatu z rzeczownikowego żeńskiego na rzeczownikowy męski), *alkohol* → *alko<>* (ucięcie elementu, któremu towarzyszy unieruchomienie w odmianie). Do derywatów powstałych w wyniku ucięcia nie wliczam natomiast takich, w przypadku których ucięcia fragmentu tematu podstawy słotwórczej towarzyszy dodanie przyrostka w derywacie, np.: *pastafarianizm* → *pastafariań<izm>-in* czy *diabulimia* [diabulim'ja] → *diabulim'<j>-ik*.

⁷¹ Dodajmy, że wśród derywatów prostych nie ma derywatów cyrkumfiksalnych (np. prefiksально-sufiksalnych).

⁷² ‘wegetarianin, który czasami je także mięso’

⁷³ Te przykłady można by interpretować jako formacje złożone zawierające element *-nik*, będący częścią leksemu *sernik* (np. *nerkowiec* + *sernik* z węzłem morfologicznym *-er-*).

⁷⁴ Całą cząstkę *-(ować)* uznaję za fleksyjną w wyrazach motywujących *kociołk-(ować)*, *tort-(ować)*, *infuz-(ować)*, stąd taki podział derywatów rzeczownikowych.

Po trzy derywaty zostały utworzone za pomocą przyrostków *-otto* (*kasz-otto*, *grycz<>-otto*, *pęcz<>-otto* – nazwy potraw z kaszy, kaszy gryczanej i pęczaku), *-ownica* (*jogurt-ownica*, *kielk-ownica*, *gałk-ownica*⁷⁵) i *-yczny* (*barist-yczny*, *drunkorekt<>-yczny*, *ortorekt<>-yczny*⁷⁶), a po dwa – przyrostki: *-owy* (*ksylitol-owy*, *labrusk-owy*⁷⁷), *-oszyć* (*kaw-oszyć*, *piw-oszyć*), *-nik 2.* (*przypraw-nik*, *prze-pis-nik*⁷⁸), *-ny* (*gastroturystycz-ny*, *psychodietetycz-ny*), *-eria* (*jogurt-eria*, *czekolad-eria*, utworzone prawdopodobnie na wzór leksemu *pizzeria*), *-ik* (zdrobnienia: *starbakś-ik*, *kof'-ik*⁷⁹), *-uszka* (*ceb-uszka*⁸⁰, *karm'-uszka*)⁸¹, *-ak* (*koźl-ak*⁸², *muś<>-ak*⁸³) oraz *-enie* (*kawosz-enie*, *piwosz-enie*).

Pozostałe przyrostki są reprezentowane w jednym derywacie (*czek-adelko*⁸⁴, *keb<>-s*⁸⁵, *kinder-ek*⁸⁶, *zapiiek<>-sa*, *kaw-ulec*, *labrusk-owaty*⁸⁷, *kaw'-ing*, *spień-acz* – *-acz 1.* o znaczeniu ‘urządzenie’, *dip-ówka*⁸⁸, *barist-erski*⁸⁹, *wypas-acz*⁹⁰ – *-acz 2.* ‘osoba’, *przepis-ownik*⁹¹, *bezglutenow'-ec*, *mięś-arianizm*⁹², *wegań<>-izować*⁹³, *mate-ista*⁹⁴).

⁷⁵ Odpowiednio: ‘urządzenie do wytwarzania jogurtu’, ‘pojemnik do uprawy kielków’ oraz ‘łyżka do porcjowania lodów’.

⁷⁶ Odpowiednio: ‘przeznaczony dla baristy’, ‘związany z drunko- i ortoreksją’.

⁷⁷ Odpowiednio: ‘dotyczący ksylitolu – naturalnego słodzika z brzozy’, ‘o smaku labruski – wina’.

⁷⁸ Obydwa derywaty o znaczeniu ‘notes z przepisami, domowy zbiór przepisów’.

⁷⁹ Odpowiednio: ‘zdrobniale o sklepie sieci Starbucks’, ‘zdrobniale o sklepie z kawą’.

⁸⁰ Ciekawy derywat od nazwy litery C [ce] (‘poduszka w kształcie litery C’) – przy takiej interpretacji moglibyśmy widzieć *b* wstawne w temacie słowotwórczym. Derywat można interpretować także jako pochodzący od pierwszej części nazwy firmy produkującej cebuszki – *Ceba Baby* (wówczas procesowi derywacji towarzyszyłoby ucięcie).

⁸¹ Obydwa leksemy można również interpretować jako derywaty utworzone przez analogię do wyrazu *poduszka*, element *-uszka* wnosi bowiem znaczenie ‘poduszka jakiegoś typu, poduszka do czegoś’.

⁸² ‘ciemne i mocne piwo ze słodu jęczmiennego, warzone w kilku odmianach’

⁸³ ‘rodzaj wina musującego’

⁸⁴ ‘niewielka przekąska podawana gościom restauracji w czasie oczekiwania na zamówienie’

⁸⁵ ‘potocznie o kebabie’

⁸⁶ ‘jajko kinder, jajko z niespodzianką’

⁸⁷ ‘mający smak przypominający labruskę – rodzaj wina’

⁸⁸ ‘miscezka służąca do podawania dipu’

⁸⁹ ‘to samo co baristyczny, związany z pracą baristy’

⁹⁰ ‘mężczyzna, który dąży do doprowadzenia swojej partnerki do stanu chorobliwej otyłości, w którym jej życie i funkcjonowanie stanie się w pełni zależne od niego’

⁹¹ ‘notatnik, w którym zapisuje się przepisy kulinarne lub do którego się je wkleja’

⁹² ‘zwyczaj spożywania mięsa, wyraz używany przez vegetarian, a także przez osoby jedzące mięso, które tego wyrazu używają dla podkreślenia, że jest ono dla nich bardzo ważne’

⁹³ ‘przygotowywać wegański odpowiednik danej potrawy’

⁹⁴ ‘osoba lubiąca pić yerba mate’

W tym materiale ciekawe wydają się formanty *-s* i *-sa*⁹⁵, służące do tworzenia potocznych nazw potraw. Warto także zwrócić uwagę na formację *beer-ceps*, utworzoną (jeśli interpretować ją ściśle zgodnie z zasadami słowotwórstwa synchronicznego) za pomocą (jednostkowego) formantu *-cepsʹ* od podstawy niebędącej elementem systemu leksykalnego polszczyzny, choć powszechnie znanej (rzeczownik *beer* 'piwo' występuje jako temat słowotwórczy – także w formie przyswojonej, por. *bir-<>pedia* i wariant *bir-ceps*). Celną kategorią interpretacyjną wydaje się tu pojęcie adideacji (utworzenie neologizmu *beerceps* na wzór rzeczownika *biceps*). Ciekawym pod względem formalnym derywatem analogicznym jest również rzeczownik *mięsarjanin*.

Ogółem powstają w ten sposób 94 derywaty z wykorzystaniem aż 38 formantów – grupa jest liczna i różnorodna. Nie zaskakuje natomiast, że w ten sposób tworzą się w przeważającej części rzeczowniki 76 na 94 (81%), dużo rzadziej – przymiotniki 15 na 94 (16%), a zupełnie wyjątkowo – czasowniki 3 na 94 (3%), co obrazuje układ typowy w systemie słowotwórczym polszczyzny (por. Jadacka 2001, s. 74, 99, 109).

4.2.1.2. Derywaty przedrostkowe

W polu semantycznym JEDZENIE powstają bardzo nieliczne derywaty prefiksalne z prefiksoidami *nutri-* (*nutri-genetyka*⁹⁶), *mini-* (*mini-kiwi*⁹⁷), *super-* (*super-żywność*, *super-jedzenie*⁹⁸) oraz prefiksem *z-* (*z-weganizować 1., 2.*). Łącznie jest to zaledwie 6 jednostek.

4.2.1.3. Derywaty paradygmatyczne

W badanym materiale wskazano 15 derywatów paradygmatycznych, wśród których aż 12 to czasowniki odrzeczownikowe reprezentujące klasę otwartą z przyrostkiem tematowym *-(owa-ć)* (zawsze istniały w systemie jako formacje potencjalne, por. Jadacka 2005, s. 125), np. *kociołk-(ować)*⁹⁹, *ciastk-(ować)* 1., 2.¹⁰⁰, *herbatk-(ować)*, *piwk-(ować)*, *wink-(ować)*, *wódk-(ować)*, *cydr-(ować)*. Te derywaty oznaczają 'spożywać potrawę lub napój', a rzadziej także 'przygotowywać potrawę' (*kociołk-[ować]*, *ciastk-[ować]* 2.). Możemy zatem mówić o wyraźnej dominancie strukturalnej w tej grupie. Pozostałe elementy grupy to rzeczowniki odrzeczownikowe, będące odpowiednio: wynikiem całkowitej adaptacji leksemu obcego

⁹⁵ Być może jest to zresztą ten sam formant – raz z paradygmatem żeńskim, a raz – męskim.

⁹⁶ 'dziedzina nauki zajmująca się badaniem związku pomiędzy genami a życiem człowieka'

⁹⁷ 'owoc aktinidii ostroliстной'

⁹⁸ Znaczenie obydwu derywatów jest podobne 'nieprzetworzone pokarmy lub składniki potraw, które uchodzą za szczególnie odżywcze i mają pozytywnie wpływać na zdrowie i samopoczucie'.

⁹⁹ 'przygotowywać potrawy w kociołku przy ognisku'

¹⁰⁰ 1. 'piec ciastka', 2. 'jeść ciastka'

cappuccino → *kapuczin-(a)*, utworzenia nazwy przedstawiciela dyscypliny: *psychodietetyka* → *psychodietetyk-(ø)*¹⁰¹ oraz apelatywizacji *Fruželina* → *fruzelina*¹⁰².

4.2.1.4. Derywaty powstałe w wyniku ucięcia elementu niefleksyjnego podstawy słowotwórczej

W ten sposób powstało osiem derywatów, z tym że ucięcie jako samodzielna technika derywacyjna wystąpiło w zaledwie jednym derywacie (*herbata* → *herb* <>-(*a*)). Ucięciu towarzyszy zwykle zmiana paradygmatu ((*napój*) *izotoniczny* → *izotonik*<>-(*ø*), *gastroturystyka*¹⁰³ → *gastroturyst*<>-(*a*), *alkohol* → *alko*<>). W jednym przypadku ta zmiana jest połączona z ucięciem joty (*celiakia* → *celiak*<>-(*ø*)). Ciekawymi przykładami derywatów są wyrazy motywowane przez jednostki nieciągle będące zapożyczeniami, kiedy ze względu na dużą frekwencję jednostki skracą się element wyjściowy o jeden wyraz ortograficzny, ponieważ w polszczyźnie nie ma niebezpieczeństwa nieporozumienia (dwuznaczności), por. *caffé latte* → *latte*¹⁰⁴, *yerba mate* → *yerba*¹⁰⁵, *food truck* → *truck*¹⁰⁶ (są to swoiste derywaty odfrazeologiczne).

4.2.2. Derywaty złożone

Wśród derywatów złożonych – po przeanalizowaniu jednostek zgromadzonych w materiale – wyróżniam dwie podgrupy. Pierwszą stanowią złożenia interfiksalne (zarówno powstałe w wyniku samej interfiksacji, jak i z towarzyszeniem innych technik derywacyjnych). Niewątpliwie tworzenie derywatów interfiksalnych jest najbardziej wyrazistym sposobem bogacenia zbioru wyrazów złożonych w obrębie badanego pola. W drugiej grupie znajdują się natomiast pozostałe *composita* – zwykle takie, które zostały utworzone na skutek technik w zasadzie

¹⁰¹ Ze względu na funkcjonowanie odpowiednika angielskiego (*psychodietetic*) wyraz można by uznać także za zapożyczenie właściwe. Jest to zresztą trudne do oddzielenia. Prawdopodobnie zapożyczamy parę wyrazów powiązanych słowotwórczo w języku dawcy (czy nawet część gniazda słowotwórczego) i niemal jednocześnie nakładamy na to istniejącą w naszym języku relację formalno-semantyczną *nazwa dyscypliny* – *przedstawiciel dyscypliny*. W rzeczywistości językowej te dwa procesy są trudne do oddzielenia, zwłaszcza na materiale neologicznym.

¹⁰² ‘przetwór owocowy stosowany jako dodatek do deserów’

¹⁰³ ‘wyjazdy turystyczne, których celem jest przede wszystkim odwiedzanie lokali gastronomicznych i próbowanie nowych potraw’

¹⁰⁴ Można by tu widzieć także zapożyczenie z języka angielskiego, w którym funkcjonuje skrócona nazwa tego typu kawy – *latte* (na co wskazywałaby coraz częstsza w polszczyźnie wymowa wyrazu *latte* [late], bez geminaty).

¹⁰⁵ Wyraz można interpretować również jako zapożyczenie z języka hiszpańskiego, w którym jednak nazwę napoju skracają się dużo częściej do wyrazu *mate* 2. (‘napój z suszonych liści rośliny *Ilex paraguariensis*’: z języka peruwiańskiego, a w nim z kolei – z języka keczua *mate*, *mati* ‘okrągłe naczynko do picia herbaty’) niż do pierwotnie łacińskiej części *yerba* (*herba* ‘ziele, trawa’, WSWO).

¹⁰⁶ Po polsku wyraz *truck* nie oznacza bowiem ciężarówki.

niewystępujących w tworzeniu derywatów ustabilizowanych w polszczyźnie, ale stosowanych przez użytkowników budujących najnowsze wyrazy, zwłaszcza potoczne i żartobliwe.

W analizowanym materiale formacje złożone są grupą zdecydowanie drugoplanową wobec derywatów prostych (34 jednostki vs 135 jednostek). Potwierdza to ustalenia o dopełniającym charakterze kompozycji w stosunku do derywacji prostej (Łachnik 2010, s. 232–234, 2018, s. 210–212). Można zaryzykować hipotezę, że pole tematyczne JEDZENIE jest usytuowane w obrębie słownictwa na tyle centralnie, że nawet wśród wchodzących w jego skład wyrazów najnowszych przeważają techniki derywacyjne najbardziej typowe dla systemu słowotwórczego polszczyzny w ogóle.

4.2.2.1. Złożenia interfiksalne

W tej grupie znajdziemy tylko dwa przykłady czystej interfiksacji: *gen-o-dieta* (parafraza ‘dieta, w której bierzemy pod uwagę wiedzę o genach’), *jadł-o-wóz* (jeśli zaakceptujemy zaburzoną semantycznie parafrazę ‘wóz z jadem’, a derywat uznamy za onomazjologiczny). Interfiksacji towarzyszy¹⁰⁷ niekiedy przyrostek *-ca* (por. *lod-o-żer-ca*, *chleb-o-żer-ca*, *yerb-o-pij-ca*), a jeszcze częściej – derywacja paradygmatyczna: z elementami: *-war* (← *warzyć*) i *-jad* (← *jeść*), np. *jaj-o-war-(ø)*, *par-o-war-(ø)*, *ryż-o-war-(ø)*, *dżem-o-jad-(ø)*. Jednak najczęściej (15 na 25 przypadków) z kompozycją interfiksálną współwystępuje ucięcie części jednej z podstaw, co reprezentują formacje z elementami *-<auto>mat* (np. *sok-o-<>mat*, *win-o-<>mat*, *chleb-o-<>mat*, *kaw-o-<>mat*), *-<alko>holizm* (*czekolad-o-<>holizm 1.*), *-<alko>holik* (*yerb-o-<>holik*, *czekolad-o-<>holik 2.*), *-<ter>mos* (*yerb-o-<>mos*) czy *gastr<yczny>* (*gastr<>-o-faza*, *gastr<>-o-turystyka*)¹⁰⁸. W tym podzbiorze analizowanych neologizmów możemy zatem wyróżnić dominantę strukturalną.

¹⁰⁷ Oczywiście z punktu widzenia hierarchii technik słowotwórczych (por. Jadacka 2001, s. 29) nie jest tak, że sufiksacja czy derywacja paradygmatyczna towarzyszą interfiksacji. W rzeczywistości należałoby raczej mówić o cyrkumfiksacji w każdym z tych wypadków. Na potrzeby artykułu wybieram jednak interfiksację jako najwyrazistszą technikę wykorzystywaną do tworzenia złożów właściwych.

¹⁰⁸ Jest to wynikiem przyjęcia pewnej (ale nie – jedynej możliwej) interpretacji wyrazów tego typu. Ponieważ występują w polszczyźnie leksemy *automat*, *alkoholik*, *alkoholizm*, *termos*, *gastryczny* i istnieje wyczuwalny związek formalno-semantyczny między nimi a elementami złożzeń *-mat*, *-holik*, *-holizm*, *-mos*, *gastr(o)-*, elementy te interpretuję jako powstałe w wyniku ucięcia odpowiednich wyrazów samodzielnych (tak też SGS 1, 2, por. podobne derywaty np. w gniazdach AGRARNY, ELEKTRON). Powoduje to czasami komplikacje w zbudowaniu parafrazy słowotwórczej. Problemy wiążą się z koniecznością dodania członu porównawczego parafrazy, np. *czekoladoholizm 1.* ‘jednostka chorobowa’ to ‘uzależnienie od czekolady **podobne do** alkoholizmu (jako uzależnienia od alkoholu)’, *yerboholik* to ‘osoba, o której możemy żartobliwie powiedzieć, że jest uzależniona od yerby, **tak jak** alkoholik jest (naprawdę, niezartobliwie) uzależniony od

4.2.2.2. Pozostałe *composita* – złożenia bezafiksalne

Pozostałe *composita* (9 jednostek) moglibyśmy interpretować jako złożenia bezafiksalne (por. np. Jadacka 2001, s. 94)¹⁰⁹. Procesowi kompozycji zawsze towarzyszy inna technika derywacyjna. Może to być sufiksacja (*sushi-żer-ca*) bądź ucięcie jednej z podstaw: zwykle występującej na pierwszym miejscu w nowo powstałej formacji, np.: *wege<>-miejsce* ('miejsce, lokal, w którym podaje się potrawy wegańskie i/lub wegetariańskie, miejsce wegańskie, wegetariańskie'), *alko<>-gogle* ('gogle, które pokazują, jak widzi rzeczywistość osoba, która wypila zbyt dużo alkoholu'), *alko<>-chińczyk* ('rodzaj chińczyka, w którym gracze w różnych momentach gry piją alkohol'), *czeko<>-dżem* ('potrawa będąca połączeniem dżemu i czekolady'), ale także na drugim: *tofu-<>cznica* ('potrawa przypominająca jajecznicę przygotowana z tofu'), *tofu-<>rnik* ('potrawa przygotowana z tofu przypominająca sernik'). Niektóre formacje powstają w wyniku kontaminacji słowotwórczej z węzłem morfologicznym i haplologią¹¹⁰ (*sele<>-ryba*, *so<>-<>jonez*)¹¹¹.

4.3. Neologizmy semantyczne

Wśród nowych jednostek ciągłych współtworzących pole leksykalne JEDZENIE znajdziemy zaskakująco mało neologizmów znaczeniowych (11 jednostek). Procesy neologizacyjne koncentrują się na tworzeniu jednostek nowych także pod względem formalnym (tzn. zapożyczeń i neologizmów słowotwórczych). Można zaryzykować hipotezę, że taka „konkretność” językowa idzie w parze z „konkretnością” nominatywną pola (elementy pola to zwykle nazwy potraw, dodatków do potraw, nazwy ludzi, określenia sposobów przygotowywania jedzenia). Przejęcie wyrazu, a nawet utworzenie go na gruncie polszczyzny jest łatwiejsze

alkoholu'. Inne problemy dotyczą naruszenia łączliwości w parafrazie lub dodania redundantnego (i tylko częściowo prawdziwego) członu wyjaśniającego, por. *gastroturystyka* 'turystyka związana z poszukiwaniem nowych doznań gastrycznych [?]' lub 'turystyka związana z poszukiwaniem nowych doznań kulinarnych, które wiążą się z funkcjonowaniem układu gastrycznego człowieka [?]'. Innym sposobem interpretacji byłoby uznanie tych elementów (zwłaszcza *-mat*, *-holik*, *-holizm*) za podstawy jednostronnie związane, niejako oderwane już od wyrazów, z których je pierwotnie wyekscerpowano. Częstkę *gastro-* można by uznać nawet za prefiksoid. Wiązałoby się to z odmienną interpretacją analizowanych jednostek (por. np. GWJP, s. 464–468).

¹⁰⁹ Inne możliwości interpretacyjne: zrosty (jeśli termin *zrost* rozumiemy szeroko) albo złożenia z interfiksem zerowym (por. np. GWJP, s. 458).

¹¹⁰ Występuje tu także ucięcie jednej z podstaw, ale nie sposób ustalić której, ponieważ ten element zostaje zastąpiony równobrzmiącym elementem drugiej podstawy. W przeanalizowanych przykładach zaznaczyłem ucięcie pierwszej podstawy.

¹¹¹ Ciekawy przykład haplologii dotyczącej jednej głoski (*r* oraz *j*), a nie sylaby. Pierwszy przykład można by interpretować jako zrost pochodzący od apozycyjnej struktury składniowej *seler + ryba* → *seler-ryba* → *seleryba*.

(wyrazistsze) niż utworzenie tylko nowego znaczenia wyrazu już istniejącego (samo znaczenie ma charakter bardziej abstrakcyjny, a operowanie abstraktami języka wydaje się trudniejsze dla użytkowników języka)¹¹². Łatwiej też zauważyć w języku (i odnotować w słowniku) nowy wyraz niż nowe znaczenie wyrazu.

Za swoistą metaforę opartą na konotacji należy uznać nowe znaczenie powiązanych słotwórczo elementów *dekadencki*¹¹³ – *dekadencko*¹¹⁴ – *dekadencja*¹¹⁵. W USJP *dekadencki* to 1. *książk.* ‘zawierający elementy rozkładu; schyłkowy’ (*nastroje, poglądy dekadencckie*), 2. *lit. szt.* ‘odnoszący się do dekadentyzmu, pochodzący z epoki dekadentyzmu’. Nowe znaczenie wydaje się zbudowane na niewystępujących w definicji elementach znaczeniowych dekadencckości, kojarzonej nie tylko z rozkładem i schyłkowością, lecz także z bogactwem, wykwintnością, dążeniem do maksymalnej przyjemności, rozkoszy. Zwróćmy uwagę, że o nowym znaczeniu słowa możemy wnioskować przede wszystkim z jego nowej łączliwości (*dekadencka potrawa, kuchnia, dekadencckie danie, menu*).

Podobny proces zauważamy w znaczeniu jednostek *motyl*, *motylek* (‘dziewczyna lub kobieta utożsamiająca się z ideami głoszonymi przez ruch pro-ana lub użytkowniczką forum internetowego prowadzonego przez przedstawicielki tego ruchu’). Konotacje związane z owadem podkreślają m.in. jego delikatność, kruchość, a także ulotne piękno. Te cechy stanowią węzeł derywacji semantycznej i pozwalają określać w ten sposób dziewczynę cierpiącą na anoreksję, ale anoreksję widzianą w określony sposób: jako zjawisko pozytywne, pozwalające na dążenie do piękna i doskonałości.

Wyrazem lekceważącym zbudowanym na stereotypie jest leksem *dżemojad 2.* (‘Anglik’).

Inne nowe znaczenia powstały w wyniku przesunięcia metonimicznego: *shot 2.* ‘objętość alkoholu równa jednemu shotowi’, *tajin 2.* ‘potrawa przygotowana w naczyniu *tajin 1.*’, *kraft 2.* ‘piwo lokalne produkowane tradycyjnymi metodami w małym browarze, określanym mianem *kraft 1.*’.

Ciekawym przykładem jest nowe znaczenie przymiotnika *smakowy* (‘o produkcie spożywczym: mający określony smak, inny niż zazwyczaj’, por. *woda*

¹¹² Tego twierdzenia nie potwierdzają chyba zapożyczenia semantyczne, które często pojawiają się w języku przez dosłowne przekładanie i powtarzanie pewnych konstrukcji przenoszonych z języka obcego (por. *rozwiązane dedykowane dla biznesu, produkt dedykowany najbardziej wymagającym klientom, zajęcia dedykowane dla grup filologicznych*).

¹¹³ Dekadencka potrawa lub dekadencckie danie to potrawa lub danie, których jedzenie sprawia jedzącemu wielką przyjemność, graniczącą z rozkoszą. Dekadencką kuchnią, dekadencckim menu itd. nazywa się zestaw takich potraw [obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl].

¹¹⁴ Słowem *dekadencko* określa się cechę jakiegoś dania lub napoju sprawiającą, że ich spożywanie jest przyjemnością graniczącą z rozkoszą [obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl].

¹¹⁵ Dekadencją nazywa przyjemność ze spożywania pysznych, wykwintnych potraw lub napojów [obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl].

smakowa, chipsy smakowe, piwo smakowe). Można by w nim widzieć specjalizację znaczeniową bardzo ogólnego znaczenia słownikowego ‘dotyczący smaku, związany ze smakiem’ (USJP zn. 2.).

5. Jednostki nieciągłe

W tej kategorii wyróżniłem zapożyczenia właściwe, zestawienia, neologizmy frazeologiczne, a także nieciągłe neologizmy semantyczne i słowotwórcze.

Grupa liczy zaledwie 37 jednostek (mniej niż 10% wszystkich odnotowanych neologizmów). Wydaje się, że jednostki nieciągłe są także nieco trudniejsze do wyodrębnienia i odnotowania niż jednostki ciągłe (wyrazy). Przyczyną tak małej ich liczebności w opisywanym polu niewątpliwie jest również to, że przyrost najnowszego słownictwa wydaje się znacznie większy w grupie jednostek ciągłych (na podstawie obserwacji jednostek opublikowanych dotychczas w OJ UW).

5.1. Zapożyczenia nieciągłe

Także wśród jednostek nieciągłych najliczniejszą grupę stanowią zapożyczenia (22 przykłady na 37 jednostek). Są to przede wszystkim pożyczki angielskie (16, np. *must eat*¹¹⁶, *must drink*¹¹⁷, *beef jerky*¹¹⁸, *cheat day*, *cheat meal*, *flat white*¹¹⁹, *food court*¹²⁰, *porn food*, *kebab bar*), po dwie – tajskie (*pad thai*¹²¹, *tom yum*¹²²) i włoskie (*extra vergine*¹²³, *panna cotta*¹²⁴) oraz po jednej – arabskiej (*baba ganoush*¹²⁵) i hinduskiej (*mango lassi*¹²⁶).

Przeważają zapożyczenia częściowo przyswojone (14 z 22), zwykle fleksyjnie – mimo braku przyswojenia na poziomie graficznym i/lub fonetycznym, np. *baba*

¹¹⁶ ‘modna lub bardzo popularna potrawa, uważana za taką, której trzeba spróbować’

¹¹⁷ ‘modny lub bardzo popularny napój, uważany za taki, którego trzeba spróbować’

¹¹⁸ ‘zimna przekąska w postaci wysuszonych plastrów marynowanej wołowiny’

¹¹⁹ ‘napój kawowy przygotowywany przez zalanie dwóch porcji kawy espresso niewielką ilością lekko spienionego mleka’

¹²⁰ ‘wydzielona część gastronomiczna w centrum handlowym, w której znajdują się restauracje, bary szybkiej obsługi itp. oraz przyległe do nich ogródki’

¹²¹ ‘makaron ryżowy smażony z sosem rybnym, kawałkami sera tofu i krewetkami lub kurczakiem, zwykle podawany ze świeżym szczypiorkiem, kielkami bambusa, pokruszonymi orzechami ziemnymi, płatkami suszonego chili i ćwiartką limonki, popularne danie kuchni tajskiej’

¹²² ‘tajska ostro-kwaśna zupa z grzybami, trawą cytrynową i krewetkami lub kurczakiem’

¹²³ ‘o oliwie z oliwek: z pierwszego tłoczenia’

¹²⁴ ‘włoski deser przyrządzany ze śmietany, żelatyny i cukru lub miodu’

¹²⁵ ‘pasta z mięszu pieczonego bakłażana, sezamu, czosnku, oliwy i soku z cytryny, popularna potrawa kuchni bliskowschodniej’

¹²⁶ ‘tradycyjny indyjski napój przyrządzany na bazie schłodzonego jogurtu naturalnego i mięszu owoców mango’

ganuoush (możliwość odmiany pierwszego członu), *pad thai*, *food court*, *cheat meal*, *cheat day* (możliwość odmiany drugiego członu), *pannna cotta* (możliwość odmiany drugiego członu lub nawet obydwu członów), *sushi master* (konieczność odmiany drugiego członu), *bar speakeasy*, *lunch bar*, *shot bar* (konieczność odmiany elementu *bar*).

Ciekawym przykładem jest nazwa *tom yum*, którą można uznać za przyswojoną na poziome fonetycznym, gdybyśmy założyli (możliwą, notowaną przez słownik) wymowę spolszczoną [tom jum]. Osiem zapożyczeń charakteryzuje się pełnym synkretyzmem w paradygmacie (lub trudno to stwierdzić ze względu na pozycję mianownikową w poświadczeniach), np. *must eat*, *must drink*, *beef jerky*, *flat white*, *mango lassi*, *extra vergine*.

5.2. Zestawienia

W świetle ustaleń M. Witaszek-Samborskiej budowanie zestawień jest jedną z ważniejszych technik nominatywnych w polu KULINARIA (Witaszek-Samborska 2005, s. 29–32). W analizowanym materiale wystąpiło natomiast tylko pięć takich neologizmów. Dzieje się tak być może dlatego, że nowe słownictwo z pola leksykalnego JEDZENIE służy przede wszystkim opisywaniu człowieka i jego upodobań (por. Łachnik 2022, s. 42–43), natomiast w mniejszym stopniu nazywa same potrawy, wskazuje je jako elementy rzeczywistości (a jeśli już je nazywa, to są one daniami egzotycznymi, więc tę potrzebę spełniają zapożyczenia).

Trzy nowe zestawienia można opisać jako (pół)kalki: *zupa miso* (*miso-shiru*), *lodówka side by side*¹²⁷ (*side-by-side fridge*), *otwarty bar* (*open bar*). Dwie konstrukcje zawierają modny współcześnie leksem *dieta* (*dieta pudełkowa*¹²⁸, *dieta wacikowa*). Ze składniowego punktu widzenia są to rzeczowniki z przydawkami przymiotnymi, rzeczowymi i przydawką wyrażoną obcą konstrukcją o charakterze prymarnie przysłówkowym (*side by side* – ‘obok siebie’).

5.3. Neologizmy frazeologiczne

W badanym polu wśród neofrazeologizmów można wyodrębnić dwa frazemy: *kuchnia molekularna*, *porcelanowy motyl* oraz trzy idiomy: *pan kanapka*, *przyjaciółka any* i *być fit* (por. Lewicki, Pajdzińska 2001, s. 318–319).

Przykłady z pierwszej pary należałoby sytuować na pograniczu związków frazeologicznych i zestawień, ale decyduję się na zakwalifikowanie ich do grupy frazeologizmów ze względu na nieregularność znaczeniową. Kuchnia molekularna jest rodzajem kuchni jako ‘sposobu przyrządzania posiłków’ [USJP *kuchnia* 3. lub 4.], ale nie można powiedzieć, że jest kuchnią zbudowaną/tworzoną z molekuł.

¹²⁷ ‘lodówka dwudrzwiowa’

¹²⁸ ‘dieta oparta na posiłkach przygotowanych i dostarczanych przez firmę cateringową’

Podobnie: *porcelanowy motyl* – jest rodzajem motyla (w wyróżnionym wcześniej nowym znaczeniu), ale nie jest motylem z porcelany.

W pozostałych przykładach nieregularność znaczeniowa jest jeszcze wyrazistsza. *Pan kanapka* nie musi być jedną osobą płci męskiej (możemy powiedzieć *przyjechał pan kanapka*, jeśli pracowników sprzedających przekąski jest kilku, wyrażenie możemy odnieść także do kobiety¹²⁹) i nie sprzedaje tylko kanapek. W połączeniu *przyjaciółka any* (jeśli przyjmiemy jego definicję ‘dziewczyna cierpiąca na anoreksję’) nie zauważamy realizacji któregośkolwiek ze znaczeń leksemu *przyjaciółka*. Obraz specyficznej przyjaźni (relacji między chorobą a chorą) oczywiście sytuuje się w tle semantycznym związku: personifikowana anoreksja jest tu widziana właśnie jako wymagająca, ale także cierpliwa „przyjaciółka” chorej, na której „przyjaźń” trzeba zasłużyć katorzniczą dietą. Zwrot *być fit* (półkalka) opisuje sposób odżywiania się i styl życia, a czasownik ma w nim funkcję raczej słowa posiłkowego niż pełnoznacznego leksemu.

Pod względem budowy zebrane frazeologizmy to cztery wyrażenia i jeden zwrot.

5.4. Nieciągle neologizmy semantyczne i słowotwórcze

Wśród leksemów nieciąglych będących derywatami słowotwórczymi znajdziemy derywat sufiksarno-postfiksalny *wegań<>-izować się* oraz pochodzący od niego derywat prefiksalny *z-weganizować się*. Jako derywat sufiksalny możemy interpretować element *food pornowy* (*foodpornowy*). Z kolei jako neosemantyzmy oparte na metonimii należałoby interpretować połączenia *open bar 2.* oraz *otwarty bar 2.* (zjawisko związane zwykle z miejscem, określanym mianem *open bar 1.* lub *otwarty bar 1.*).

6. Zapożyczenia wewnętrzne

W zaproponowanym podziale neologizmów z pola tematycznego JEDZENIE zdecydowałem się nie wyróżniać podgrupy zapożyczeń wewnętrznych. Trzeba jednak przyznać, że w niektórych wypadkach pojęcie to może stanowić cenną i poręczną kategorię interpretacyjną, zwłaszcza w odniesieniu do takich jednostek, które są dobrze ugruntowanymi elementami socjolektów, a w ostatnich latach zaczynają się pojawiać w języku ogólnym. W opisywanym materiale byłyby to leksemy pochodzące ze słownictwa producentów i znawców napojów alkoholowych, zwłaszcza wina oraz piwa: *koźlak*, *kraft 2.*, *infuzować*, *infuzowanie*,

¹²⁹ Chociaż pojawiają się formy *pani kanapka*, *pani kanapkowa* i – okazjonalnie – *pani kanapkini*.

musiak. Za zapożyczenia wewnętrzne można by uznać pochodzące ze środowiska cukierników leksemy *tortować 2.* i *tortowanie 2.*, opisujące przygotowywanie ciasta do tego, by zrobić z niego tort. Prawdopodobnie w ten sam sposób należałoby opisywać terminy i quasi-terminy pojawiające się w tekstach ogólnych, np. *gastrofaza*, *nutrigenetyka* i *genodieta* (zakładamy wówczas, że te leksemy jako terminy były stosowane już wcześniej, a ich „nowością” jest jedynie poszerzenie zasięgu tekstowego – w związku ze wzrostem zainteresowania dietami i właściwym odżywianiem się).

Z nowszych (także pod względem formy) wyrazów jako zapożyczenia wewnętrzne można by – pod pewnymi warunkami – opisywać wyrazy związane z kulturą picia yerba mate, czyli *yerba*, *mateista*, *mateistka*, *yerbopijca*, *yerboholik*, *yerboholiczka*, *yerbomos*.

Podobne refleksje odnoszą się zresztą do większości przykładów pochodzących ze słownictwa wegetariańskiego i wegańskiego. Czy wyrazy typu *nernik*, *nerkownik*, *tofucznicza*, *sojonez* i *seleryba* są neologizmami słowotwórczymi tylko na poziomie języka środowiskowego, a w języku ogólnym stanowią już zapożyczenia wewnętrzne, prawdopodobnie nie da się rozstrzygnąć. Trudno zresztą mówić o takich jednostkach jako o bezsprzecznych elementach języka ogólnego, ponieważ (jak większość neologizmów) nie są one powszechnie znane. Zostały opisane w słowniku OJ UW, ponieważ pojawiają się w tekstach języka ogólnego, których odbiorcą może być każdy użytkownik polszczyzny (por. Hącia i in 2001 a, b).

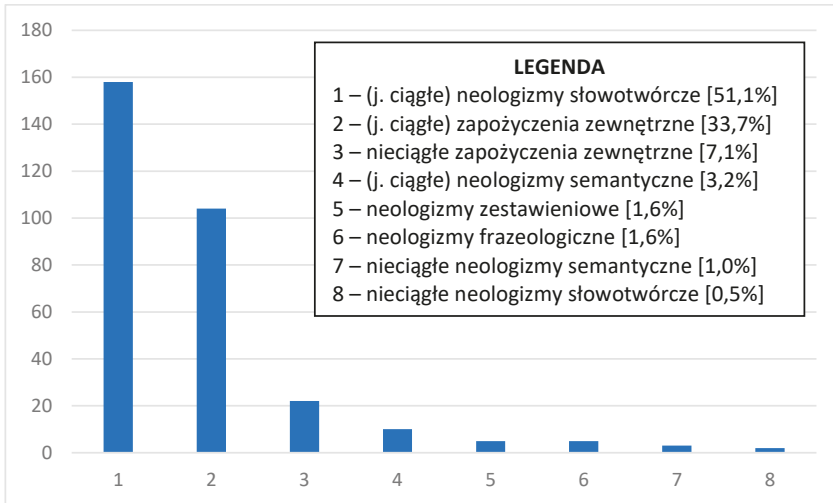
Idąc dalej tym tropem, można by zadać pytanie: czy leksemy *nori*, *onigiri*, *misu-shiro*, *wagyu*, *gomashio* nie pojawiły się najpierw w języku osób zajmujących (interesujących) się kuchnią japońską (może w środowisku polskojęzycznych kucharzy przygotowujących takie dania czy polskich sushimasterów?), w tych odmianach polszczyzny były więc zapożyczeniami zewnętrznymi, a w tekstach ogólnych – są już zapożyczeniami z odpowiedniej odmiany tego samego języka? Najpewniej zresztą obydwie drogi zapożyczania (zewnętrzna i wewnętrzna) miały charakter równoległy.

Niemniej jednak z powyższych rozważań bezsprzecznie wynika, że nie sposób wyznaczyć granic klasy zapożyczeń wewnętrznych i oddzielić ich od neologizmów innego typu, stąd przyjęta w opisie decyzja dotycząca klasyfikacji formalnej neologizmów występujących w polu.

7. Podsumowanie

W analizowanym polu zdecydowanie przeważają jednostki ciągłe. Wśród wyróżnionych zbiorów neologizmów występują dwie grupy dominujące (zapożyczenia leksykalne i neologizmy słowotwórcze) o obciążeniu powyżej 150 poświadczeń,

dwie grupy o niewielkim obciążeniu (zapożyczenia nieciągłe, neologizmy znaczeniowe będące jednostkami ciągłymi) oraz cztery grupy o marginalnym znaczeniu ilościowym (nowe zestawienia, frazeologizmy, nieciągłe neologizmy semantyczne i słowotwórcze).

Ryc. 1. Układ ilościowy grup neologizmów w polu tematycznym JEDZENIE.

Źródło: badania własne

Analiza formalna i ilościowa (ryc. 1) nowych jednostek leksykalnych składających się na pole JEDZENIE prowadzi do następujących wniosków:

1. Uderzająca jest **dominacja jednostek ciągłych nad nieciągłymi** i jednostek, w przypadku których **podstawowym nośnikiem jest forma, a nie znaczenie** – być może dlatego, że te jednostki są prostsze do utworzenia, łatwiejsze do odnotowania oraz mają dużo bardziej uchwytne granice.
2. Jeśli bierzemy pod uwagę **typ neologizmów, przeważają neologizmy słowotwórcze** – konstruowanie nowych wyrazów na gruncie języka polskiego jest najczęstszym sposobem bogacenia słownictwa w opisywanym polu tematycznym. Nowe jednostki powstają od podstaw polskich lub dawno przyswojonych oraz od podstaw będących zapożyczeniami. Być może pole JEDZENIE jest obszarem na tyle centralnym w strukturze słownictwa, że charakterystyczne dla niego są rodzime mechanizmy służące poszerzaniu zasobu leksykalnego. Zwróćmy także uwagę, że większość przyrostków występujących w materiale to przyrostki rdzennie polskie.
3. Na **poziomie słowotwórczym** w opisywanym polu **dominuje derywacja prosta**, kompozycja ma charakter wtórny (uzupełniający).

4. **Zapożyczenia zewnętrzne właściwe** są również bardzo obciążoną ilościowo grupą neologizmów (w sumie ponad 40%), co potwierdza ogólne obserwacje dotyczące najnowszego słownictwa.
5. **Duży udział zapożyczeń** wiąże się z **łatwym dostępem do potraw pochodzących z różnych kuchni świata**, a potrawy te są przejmowane wraz z ich nazwami. Wśród tych neologizmów (przede wszystkim w grupie zapożyczeń całkowicie nieprzyswojonych, a w mniejszym stopniu – częściowo przyswojonych) dominują **kсенizmy (egzotyzy)** (por. Markowski 2012, s. 129).
6. Uderza **bardzo mały udział zestawień** w opisywanym polu.

Bibliografia

- Hącia, A., Kłosińska, K., Łachnik, J., Pędzich, B. (2021a). Słownik polskich neologizmów w Obserwatorium Językowym Uniwersytetu Warszawskiego. W: E. Horyń, E. Młynarczyk (red.), *Dialog z Tradycją*, t. IX. *Językowe świadectwo przemian społecznych i kulturowych* (109–130). Kraków: Collegium Collumbinum.
- Hącia, A., Kłosińska, K., Łachnik, J., Pędzich, B. (2021b). Problemy metodologiczne związane z opisem nowych jednostek języka na przykładzie słownika neologizmów (OJ UW). W: E. Horyń, E. Młynarczyk (red.), *Dialog z Tradycją*, t. IX. *Językowe świadectwo przemian społecznych i kulturowych* (131–153). Kraków: Collegium Collumbinum.
- Jadacka, H. (2001). *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jadacka, H. (2005). *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kłosińska, K. (2014). Dedykować, dedykowany. *Poradnik Językowy*, 10, 68–75.
- Kłosińska, K. (2017). O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny – dwadzieścia lat później. W: K. Kłosińska, R. Zimny (red.), *Przyszłość polszczyzny – polszczyzna przyszłości*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Lewicki, A.M., Pajdzińska, A. (2001). Frazeologia. W: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski* (315–334). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Łachnik, J. (2010). Rodzina modeli jako wskaźnik stopnia nasycenia kompozycją łańcuchów derywacyjnych. W: I. Burkacka, R. Pawelec, D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.), *Słowa – kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów* (209–236). Warszawa: Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Łachnik, J. (2022). Nowe słownictwo związane z jedzeniem – na materiale Obserwatorium Językowego UW. Próba rekonstrukcji struktury pola tematycznego. *Poradnik Językowy*, 2, 22–45.

- Markowski, A. (2012). *Wykłady z leksykologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Witaszek-Samborska, M. (2005). *Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

Wykaz skrótów

- GWJP 2 – *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzycowa, R. Laskowski, H. Wróbel, t. 2. Warszawa 1999.
- SGS 1, 2 – *Słownik gniazd słotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 1, T. Vogelgesang, *Gniazda odprzymiotnikowe*, t. 2, H. Jadacka (red.), *Gniazda odrzezwonnikowe*. Kraków 2001.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz. Warszawa 2003.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, red. P. Źmigrodzki, www.wsjp.pl.
- WSWO – *Wielki słownik wyrazów obcych*, red. M. Bańko, Warszawa 2005.

STRESZCZENIE

Tematem artykułu jest formalna i ilościowa analiza poszczególnych typów neologizmów wyróżnionych w polu tematycznym JEDZENIE. Pierwszym krokiem było oddzielenie jednostek ciągłych oraz jednostek nieciągłych – pod względem kryterium formalnego (ortograficznego). W obrębie jednostek ciągłych zostały wskazane zapożyczenia (posegregowane także ze względu na kryterium stopnia przyswojenia), neologizmy słotwórcze (pokazano relacje między derywacją prostą a kompozycją w materiale) i neosemantyzmy. W obrębie jednostek nieciągłych przeanalizowano neofrazeologizmy, zestawienia, neologizmy semantyczne oraz słotwórcze. Punktem dojścia było wskazanie układu ilościowego poszczególnych kategorii. Autor próbuje odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób miejsce pola tematycznego w systemie leksykalnym polszczyzny wpływa na typy jednostek neologicznych pojawiających się w tym polu.

SŁOWA KLUCZOWE: neologizm, zapożyczenie, neologizm słotwórczy, neosemantyzm, nefrazeologizm

JAROSŁAW ŁACHNIK
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa